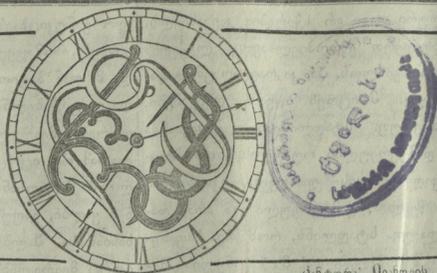

გაზეთის ფასი

გაზეთი: ერთი წლით — 6 მან., ნახევარი წლით — 3 მან., სამი თვით — ერთი მან. და ხუთმეტრ მან., ერთი თვით — სამი ანაზი.

წერილები ამ ადრესით უნდა გამოგზავნონ: В. Ткачов, въ редакцію газеты „ПРОБА“.

ხელის-მოწერა

თელიში: შუთის „ღროვის“ კანტორაში მუთასში: პეტ. ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

გაზეთი შემდეგი ადრესით უნდა დაიბარონ: В. Ткачов, въ контору газеты „ПРОБА“.

რედაქცია: ძველი ინსტიტუტის ქუჩაზე, სოლომონ შირიშაძის სახლში.

კანტორა: შუთის ბიბლიოთეკაში, სისხლის მიედანზე, შაბურაძის სახლში.

შინაარსი

საქართველო: ახანების მოვალეობა — წერილი ამბები — ღროვის — კორნისკანდენცია: ზუღდიდგან — მოსკოვიდან — რუსეთი: წერილი ამბები — საყოველთაო სწავლება სამხატვრო სკოლა — უსტო ქვეყნები: საფრანგეთი — შესანი — კორნისკანდენცია პიტივიდან ნარევი. მელტონი: ქალის მოძღვრება თელიში, N-ის.

საქართველო

ახანუბების მოვალეობა

საზოგადო სასიკეთო საქმეში მონაწილეობის მიღება, იმისთვის შრომა და სარგებლობის მოტანა — რაღა კიდევ ახანუბ უფრო ღირსეული კაცისთვის? შემართება, ყოველ ტოტალურად გახსნილი ადამიანის შეკადრება და სურვილი იმაზე უნდა იყოს, რომ იმანვე თავის მხრით რაიმე შესაძინოს საზოგადო კეთილდღეობას; მაგრამ სამუშაოთა ეს არ ხდება ყოველთვის ასე.

ფელტონი

ქალის მოძღვრება თფილისში.

ზუზინდელი დღე რომელი თელიისის მცხოვრებლებისთვის არ იქნება სამსაოცნო, რომელი მსმენელი იქნებოდა ისეთი, რომ მას გული არ აღელვებოდა, არ ათრთოდა, სიამოვნებით არ აღესილიყო მისი გული! მე ვამბობ გუზინდელ ლექციებზე, რომელიც სიმონაიისის წაიკითხა. მინ არ იცის, რომ აქამდის ქალებს ყოველივე საზოგადოების საქმეში ხელის შეტობა აკრძალული ქონდა; ისინი იყვნენ მონებთ, იმით ოჯახის ზედმედიველობა ეხარა მართლ; ქმარი ცოლს ძვირად დაეკეთებოდა, ცოლიც არ სთვლიდა საჭიროდ რაიმე გრძია ქრისტიანის. ღღეს! ღღეს ჩვენს წინ ქალი თამაში ადის კეთილდღეობა და იქამდე გავსწავლის, გვიჩვენებს, გვიხსნის გონებას, გვიღვიძებს. მერვე თელიისში! მართალია, ქართველებისთვის არ არის გასაკვირი, რომ ქალი დიდ ქუბას და ცნებას იჩინოს, მაგრამ საუბედურად ქართველი როდია დაჩვეული ამისთანა თვისებებზე უბრალო ხალხის ქალში ნახოს: ქართველი უნახავს ჩვენი მეფეების შთამომავლობის შესამჩნევი ქალები; მაგრამ ეს, მისი ფიქრით, როდეს აძლევს ნებას უბრალო ქალებზე თავი წამოაყენოს. რეტორიკადებს, რუტინისტებს, ადამის-წლის სულსებს ვერას გზით ვერ დარწმუნებდით, რაც არ ზღუდებთ, დამტკიცებთ, მოსახრებები უნდა მოგვეყვანათ; ისინი ვერ შორდებოდნენ თავის ცრუ მორწმუნეობას, ისინი ყოველთვის ამბობდნენ, ქალი ქმრის გვერდითა, მონაა... ღღეს რას იტყვიან ისინი! ღღეს იმთ თელიისის დასახრებულ ქალი ისეთ რასზე ამბობს, რომ იმით ტენის უბრუ-

ბი რისთვის. მართლ რომ ასაბრებო მოქმედებისა თითოეული პირისათვის წინათვე შესაზღვრული, კალაბოტში ჩაგდებული და რაც უნდა ბევრი იწმარებო, მანც ხელფეს შეკრული რჩები კაცი, ვერაფერს არიგებს; იკარგება ძალი, ცოდნა, ენერჯია, რომელიც სხვაგან სანუგეშო ნაყოფს მოიტანდა, მაგრამ აქ კი ფუტა. ხშირად ისეთ თვისებებს, რომელიც აღამაღლებდა კაცს, მოუპოვებდა იმას თავის მემამულეების სიყვარულსა და ნდობას, განუთქვამდა მას ქვეყანაში გონიერებისა და პატიოსანების სახელს, ზოგიერთ ადგილს სულ საწინააღმდეგო შედეგები მოაქვს თუცა ეს თვისებანი უჩვეულებად დიდს მოქალაქეობრივ ღირსებას შეადგენენ. ჩვენის აზრით, შემართება ყველგან შემართება. ის არ იცლის თავის კანს, სადაც უნდა წარმოითქვას ცხელისა თუ გრილის ჰაერის ქვეყანაში. მაგრამ ამ აზრების გამოცხადებით, ავ გუნებაზედ დებთან ისინი, ვისთვისაც სასარგებლოა ქვეყნის სინდელში დაგდება. ამისთვის, დრომდის, ეს საბატობები თათს ფარდასა და სალოფარდს აფარებენ შემართებას. ისინი იშინებენ, რომ ნათელმა აზრმა თავი არ გამოჰყოს და

არ დაანახოს კაცს თავისი დინარული მდგომარეობა. მაგრამ, ადრე თუ გვიან, ის, რაც საუკუნოებით მიღებულია შემართებულ და სამართლიან საქმეთ, უთუოდ გამიარებებს. რა გინდ ბევრი და დიდი სათავეები არ გაუტოლო, შეგებებული პროგრესის ერთ დღეს მთლად ერთიანად ჩაიტანს თქვენს დიდ ხანს ნაქარხანულს და შთამომავლობისთვის გაიწმინდება გზა. ისტორიაში ამისთანა მაგალითები ნაძებრათ როდია! მსო ჩვენ ვიტყვით ორიოდ სიტყვას, მერვე მიზნებზედ, რომელიც აბრკოლებს კაცს კეთილის შრომისთვის: ახალგაზდა ქაბუკი შედის ისეთ საზოგადოებაში, როგორც ჩვენი. პირველად ის მიედ-მოედება, ესეც უნდა გააკეთოს, იქ-უქ უნდა დაეცხაროს, მაგრამ, როდესაც ხელდას საზოგადოების გულ-გრილობას მის საკუთარს საქმეში, დაბრკოლებას და ხათაბლას, მაშინ ის სასოწარკვეთილი ნელ-ნელა იწყებს სიარულს სულ უკან და უკან. მაშინ უკუ-ქვეყნითი გზაზედ არიულდება მართლ მაშინ, როდესაც საკუთარი თავის ინტერესის კიდელთან მისულა ბევრის დამამიდებელი

ქაბუკი, ამას იქით კი ის ნაიფს აღარ ადგამს აქ შლის ის კარებსა და ხანადება სა-მეღამოთ; მაშინ იწყება იმისთვის ახალი ცხოვრება, ახალი ინტერესი, მიზანი და, ხე-დაეთ, ორი სამი წლის იქეთ კაცი ჩერად გადაქცეულა! ამნაირს ბედს შესაძლებელია აშორდეს ზოგიერთი, არ დაჰკარგოს არც იმედით თავის ღონეზედ, არც საზოგადოების წინ-წასულაზედ და აღორძინებაზედ და იშრომოს. მაგრამ ამისთანაები ხომ გამორიცხვა იქნება საზოგადო მავალთაგან, და ჩვენ საზოგადო სენზედ ველაპარაკობთ ესლა. როგორც უნდა იყოს, ამ მოვალეობაშია ც მოგვიწევს ხოლმე ისეთი შემთხვევები, სადაც შეგვიძლია ბარე ორიოდ ხერხიანი საქმის დახმარება. მავალითად ესლა მთელი რუსეთის ახანუბობა სცილობს იმანზედ, თუ როგორ დაეხმაროს მმართველობას ხალხში განათლებული ვაჭრელებში და როგორი მიმართულება მისცენ შკოლებსა. მითონ ხელშივე მმართველი მოუწოდებს რუსეთის ახანუბებას ამ დიდის საქმისთვის. ესაღია რომ ეს უმაღლესი ხმა გავანილი იქნება მთელ იმპერიაში და ახანუბება, როგორც

ნებს, უდაბურს ტყეში გზას ჰკავებს და ახანუბ მიქროლავს მომავლისკენ. მა მაგალითი ყველა ტრაქტატებზედ უფრო შემოინებელია, ამ მაგალითმა მრავალი თვევად შენობებში გააკცა; იმით გადისვეს ხელი გამინდრებულ თანზედ და ერთი საწინააღმდეგო სიტყვა არ შეგვიდრიათ. ნუ თუ ეს აღიერ უსხემელი ადამის წლის სულები აღარ დაცხრებთან, ნუ თუ შენატრიათ კიდევ მომავალს! ლექციის კითხვის დროს პირველად ის გაკვირვებდა, რომ ჯერ კიდევ ახალგაზდა ქალი ვარე აღუღევებოდა, წყნარად, მშვიდობიანათ გვემუხაფებოდა; ყოველი სიტყვა სრული მისი რწმუნება იყო და არასდ სრნდა უმნიშვნელი ფრაზოლოგია, თვალმაქცია-ბა და სხვა და სხვა გაზომილი ხელის ქნევა, გაზომილი გულის გამოზიდვა, სათაღების ბრუნება, ერთის სიტყვით ყველა თითქოს საჭირო ქვეყა ლექტორებისა. რა განსხვავებული შთაბეჭდილება მოახდინა ამ ქალმა-თუ. შორიგეისკის და შირიციის კითხვების შემდეგ! იმათგან გესმოდათ ანასარიად ნანარჩი, ნალეკ, ნახანირევი სიტყვები, ამის-გან კი მართლ საჭირო, მიზნის მისაღწევი, აზრიათი მოკლე სიტყვები. პირველზედ ამბობენ, მშვენიერად წაიკითხესო, მაგრამ შინარჩი ვერ გაეთვით, მერავს სიტყვები, მერავს აზრი კი ყველას ახსოვს, ყველამ გაიგო, ყველამ მოინდა; იმით აცინეს ამას-ხერე, აშფოთეს, რასაკვირველია, ფრაზებში, უკანასკნელმა კი ბრძანულად დააჩუბა ყველა. და საწყენათაც დაურით, რომ ასრე მალე დასარული თავისი კითხვა.

და, ამბობდა ის ქალი, ჩვენი შვილები კარგი ხასიათის იყვნენო, კარგათ აღზრდილნი, გულ-მაგარი... მაგრამ ჩვენვე უფრად-ლებს არ ვაქცევთ ჩვენი შვილების აღზრდასო. ჩვენ გვიდა, ჩვენი შვილები წყნარი, აღუშფოთელი, მაგარი ხასიათის იყვნენო, მაგრამ ცემა-ტყუბას მანც არ ვიშლითა. მეტის-მეტის სიცხარით მოისწენება ცემა-ტყუბას, ყოველს 15 მინუტში უთუოდ გაიმეორებდა, რომ ცემა-ტყუბა ბავშვს ხასიათს უფუტქებსო. თავდაპირველად მკითხველმა სიტყვა, რომ საზოგადოება ყმაწვილების აღზრდისათვის ორ გეგმას საშუალებას ხმარობს: ან მეტის-მეტის სიმკაცრით ეყრბობან თვითონ ბავშვებსო, ან მეტის-მეტად თავმებდებულ ჰყავთ. ორივე საშუალება, მისი აზრით, უცუარისია: პირველი აშფოთებს, აჯერებს, ამონებს, აილუნებს ყმაწვილს, მერავ აუ-ხანუბებს, აცეტებს... ჩვენ გვიან, ამბობს ის ქალი, ჩვენი შვილები მორჩილი იყვნენო, მაგრამ საუბედურათ ამ ორის საშუალებით ვერ მივახ-წევთ ჩვენს მიზანს. მონა ყმაწვილი სრუ-ლებით მორჩილი არ არისო, როგორც მონა გლეხი არ არის ერთ-გული თავის ბატონის; აღიერუსხმელი ყმაწვილი, ხომ, რა თქმა უნდა, სრულებით არაფერს არ უჯერებს თავის მასწავლებელს. ამის დასამტკიცებ-ლათ იმან მრავალი მაგალითები მოკვანა. მისი აზრით, ყმაწვილი მაშინ არის ბედნიე-რი, თავისუფალი, როცა ის თავის მასწავ-ლებელის გონიერი გამოვანე იქნება. მაშინ, როცა მას რწმუნება ექნება თავის მასწავ-ლებელზედ: ამისთვის პირველი და უსაფუძ-ლესი დღემამის ვალდებულება არისო, რომ შვილებსაგან რწმუნება ქონდესთ. ნუ თუ ცემა საჭირო, რომ შენ სიტყვები სარწმუ-

ნო იქნეს ყმაწვილისთვის! თუ კი შენი სიტყვები შემართება, ყმაწვილი, რაც უნ-და ჩლუნგო, ცეტი, დაუღვევარი იყოს, მანც ვაგიგონებს და მსწრაფლად ასარულებს სა-საც გონიერს ეტყვი; მაგრამ უხანურს ყმა-წვილს, თუ თქვენც უხანური ხართ და მის-თხოვთ იმას, რაც არ შეუძლია, არ ესია-მოგენება, არ გეშინებება, რასაკვირველია უჩრბობასა და გიუტობას შეაჩვევთ. მართ სიტყვით იმ ქალს იმისთანა აღზრდა სწამს, რომელიც ბავშვის და მასწავლე-ბელის შეთანხმებაზედ და მათ შორის დარ-წმუნებაზედ არის დამყარებული. ის ამბობს, რომ შკოლაში სწავლება ძნელიაო, ვინემ ოჯახში, რადგანაც ერთ ყმაწვილს უფრო მოუფლის კიცი ვიდრე ასს და ორასოა მაგრამ იქაც შეიძლება აღზრდა ესლანდელ-ზედ უკეთ წაიყვანათო. ამ ქალს ძრეიდ უყვირს, რომ ბერმანია-ში, სადაც პედგოგები ვერე წინ არის, სა-დაც ცემა პედგოგები დათანხმდნენ, რომ ცემა-ტყუბა სობრივეყო. ბერმანიაში ტყუბა-ცემა ერთ საუკეთესო ღონის მიგებთ მიმჩნათ სოფლის მასწავლებლებს. რასა-კვირველია, ეს მართლ სოფლებში და მი-ყრუებულ ალაგებში არისო, მაგრამ მანც დიდი ენება მოაქცხითა ცკობრიობისათვის. მკითხველმა თავისი ლექცია შემდეგი სიტყვებით დაამოლოვა: აღზრდა მაშინ წა-ე კარგათ, როცა ოჯახი და შკოლა ერთმანე-თის დახმარებით ხელგაყრილი იშრომებენ ახალთაობის აღსაზრდელად... N. თელი, 27 თებრ. 1874 წ.

მოწინავე განათლებით, ხალხის სიბნელიდამ გამოკლისათვის შეწყობას აღმოაჩინა.

რა თქმა უნდა, რომ ჩვენს აზნაურებასაც თანასწორად შევხებას ხელმოწიფის ბრძანება, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ თავდაზნაურება გამოაჩინეს ამ შემთხვევაში საზოგადო საჭიროების ნაშთივით გავგებას.

პისიის აზნაურებას დასჭირდება საფარგებო კრება მოაზრდის. ამ კრებაზედ ის მოილაპარაკებს და ერთს რასმე დადგენილობაზედ დაადგება იმის შესახებ, თუ როგორი ხასიათის უნდა იქნეს სწავლება სახალხო სასწავლებლებში, და როგორი შემწევობას მისცემს ის ქვეყნის განათლებას.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, აზნაურება ლისხეულს ყურადღებას მიაქცევს ამ საგანს და იმდენს გონიერებას გამოაჩინებს ხალხის ნამდვილი საჭიროების დაკმაყოფილებაში, როგორც მის მოწინავე მდგომარეობას და შეეწყობა.

აზნაურებას, რასაკვირველია, არ დაეიწყებოდა, რომ ის იმ ხალხის შრომით გამოზდილია, რომელიც დღეს მიხვან შეწყვეტას საჭიროებას.

მეფეთ.

წმინდი აბამი

ჩვენ შეეცდებით, რომ თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

თულისის ხელოვნების მსესხებელ-შემწახელი კასის წესდება ამ მოკლეს დროში დამტკიცებული იქნება ადგილობრივის მთავრობასაგან.

გენიალური თავი არ სჭირდება კაცისთვის, რომ ზოგიერთ ევროპელებსადაც ლექციის წაკითხვა შეიძლოს. ამ კრებაზე უნდა წავიკეთებოთ: მრავალს თავი, ლექციები, როდესაც უფ. სტადლინისთან თავიანთა კაცმა დასტურებულს რუსულის ერთი ბოკლის ფილოსოფიის დარღვევა იკადრებია, რასაკვირველია, დამტკიცებული ენა არას დაუშლიდა უფ. სტადლინი, რომ სხვა საფარული არ შემოაქვებოდა! ეს საუფარული შემოკლება იყო უფოლდ იმის მიხედვით, რომ თავის დედა ენაზედ ბოკლის ფილოსოფიის დარღვევა ეერ გაუბედას და წასესხებას და უცოდინარობის გამო დამტკიცებულს ენაზედ განუზრახავს ეს სასაცილო რაინდობა.

წმინდი აბამი

ლო ვანუკცხავს ეპსკოპოსს. ამას ვინ დაიჯერებს, რომ ყველა მგერვლები ყალბი იყვნენ და მასთან პატიოანი კაცის გამტყვევნი და გამფუჭებლნი. მართალია, რაღაც უბედურება, მგერვლს კარგი სახელი არა აქვს, მაგრამ ისე იტოვებო, მკითხველი, მგერვლებში პატიოანი კაცები მერე იყვნენ, ვინც ყალბი, გაფუჭებული და გარყვნილის ხასიათისა. შალბი და გარყვნილები, როგორც მგერვლებში, აგრეთვე გურულებში, იმერლებში და ქართლებშიც მოიძებნებოდა. მარტო მ. ჰ-ე და სამეგრელოს ბლადონი რომ შეადგენენ სამეგრელოს, უკაცრავთ! სამეგრელოში ჰ-ეზედ კარგი გერო ბგერია, ვინც ცუდი. თუ ჰ-ე მავისთანა კაცი იყო, როგორც მისიკოპოსს უყენია, მივლს მგერვლებს რას გვემართებოდა. მინც ფიქრობს, რომ მგერვლები ეფულერი ხალხია, ის ძალიან შეშტაბია, მგერვლებში დასწავლი კაცი ცოტაა, მაგრამ ამისთანა ვანუკცხავს ყველა ვაიგებს მის უნახავს ამ გვარს ქალღღმში მავისთანა გასაკაცხავი სიტყვები. ბლადონინებზე რაც უნდა ეთქვას სამსახურისაგან, მაგრამ მთელს სამეგრელოს რას ვეროდა ვინც, ჩვენ, როგორც ბლადონინებს, აგრეთვე უბრალო მღვდლებსაც პატივს ვცემთ, დედ მნიშვნელობას ვაძლევთ მათს დანიშნულებას, ვისწინთ მათგან ქრისტიანობის დარიგებას და მოძღვრებას. შემდეგ ამის ჩვენგან რა მნიშვნელობა უნდა მიეცეს მათ, თუ ისინი იმგვარი არიან, რასაც მათი მისიკოპოსი აწერს. თუ უბრალონი და დანიშნელობა და პატივი არ მისცა მის ხელ ქვეით მოსამსახურეს, დარწმუნებული იყავი, მკითხველი, რომ ხალხი სულ არაფრით არ ჩაავადებს შავისთაბა პირებს და ყოველს დარწმუნებს დაკარგვას მათზე.

წმინდი აბამი

ცედ არიან შეგავიზრებულნი დასაქმებულნი ფლს ვაწყობილებათან, სახელწოდებას წესებსა და რიგთან. ამ მაგალითად მოსკოვის უნივერსიტეტი და მისი იურიდიკული ფაკულტეტი. ამ უკანასკნელში საშინელი ცოტა პრაფესორები და ისინიც მოხუცი-ბულები და ძალია გამოვლენილი. მათი სხვა არ იყოს რა, არც წოდებასაგანა შეუძლიათ ცოცხალი სიტყვა სთქვან და ამნაირაზ მოიტანონ ნაყოფი მეცნიერებაში და ცხოვრებაში.

წმინდი აბამი

ქრია ახალგაზღვრულ ზრუნვა. ამ მხრით რომ შეხედოთ ჩვენს ცხოვრებას, ჩვენი ახალგაზღვრების აღზრდას, ხეივანებსა და სანუგეშოს თითქმის სრულიად ვერას ეძრა-ვიო. რა გეცნია ჩვენ ახალგაზღვრებისათვის? ჩიტი ეწვეოთ ჩვენ მას? მართი რა გეცქის ჩვენ იმისთანა, რომელიც გვიჩვენებდას, რომ ჩვენ ვზრუნავთ ახალგაზღვრების მატრიარქულ მდგომარეობაზე და აქედნ, რასაკვირველია, გრძნობდაც მართალი უნდა ესთავით, რომ არაფერი. მაგრამ ესეც არის, რომ მხოლოდ ბრალს ვერ დავადებთ მართა საზოგადოებას. ღარწმუნებელი ვარ, რომ ჩვენ საზოგადოებაში მოიძებნებინა იმისთანა კაცები, რომელნიც, თუ კი მოქმედი და გზის მაჩვენელი მკურნა მათ, თავის ქვეყნის შეღებვას, თავის ძმებს მხოლოდ ხელს გაუშვენი და დაეხმარებინა. მხოლოდ მრჩეველი, ჩამოგნებელი კაცი არ არის. ამ მხრით დიდი პასუხისგება აწევსთ კისრზე იმ ყმაწვილებს, რომელთაც ნასწავლებს და განათლებულებს ეძახიან ჩვენში. აიღეთ ჯერ ჩვენი მოსწავფე ყმაწვილები, ერთი ნაწილი მათი—საშულო სასწავლებლებისა, განსაკუთრებით მკურთხისის გუბერნიაში, და ნახეთ როგორია მათი მდგომარეობა. შიატკო, უჭერო ოთახი, რომლის ჭერიტილებში ხარკამბეჩი ვახტება და ქარი გაქრის-გამოქრის, თითქო იქ სახლის მზგავიც არა იყოსრა, ამ ნაირ ოთახში თითონ ამ ყმაწვილებმა თავისთვის საქმელი უნდა დამზადონ, რისთვის შემაც თითონ უნდა იმოყონ გაჭირვებით. მსლა მათი ღარიბი ტანისამოსი ამსთან. ამისთანა საწვლემმა ყმაწვილებმა უნდა დაამზადონ გაცივებული ჯერ კიდევ დაუსწავლელ ენაზე. ამის შემდეგ ვერ იტყვიან, რომ ქართული ყმაწვილი კარგათვეს სწავლობს, ქართველი ყმაწვილი უნიჭოა. ღმერთმანი ისიც გახაკვირველი არის ან იმდენს როგორ სწავლობს ამისთანა გაჭირვებაში...

ამნაირსავე უნუგეშო მდგომარეობაში არიან ისინი, ვისთვისაც კი ღმერთს მიუცია გმირული ძალა, გუგელათ ეს გაჭირვება, შეუტრულებით დაბალ სასწავლებლებში სწავლა და უმაღლესი სწავლის მიღება მოუნდამეებით. ისინი მიდიან იქ იმ აზრით, რომ უფრო იფხვდ გამოვიდნენ ვითომ. შედიან იმ სასწავლებლებში, რომლებშიაც შესვლა და სწავლა არ სურთ, რომ რა არი, იქ მუქითი პური ექნეთ. ამნაირი გარემოება რა ხეირის დადევარს? ჰეი იმ ქვეყნის, სადა გზლა ჩვენი ახალგაზღვრების უუეტესი ნაწილი სწავლობს, კიდევ მთლად ერთიანად ბოლოს უღებს მათ, ჩვენში ჰევის მიჩვეული ყმაწვილი აქ დასწულ და ნორთო ოთახში როგორ უნდა ცხოვრობდეს, და იმ ღარიბი საშუალებით, რომელიც მათ აქვსთ, როგორ უნდა ჩრებიდნენ? მსლა, ვითახე კიდევ, რა გეცნია ჩვენ ამნაირი მდგომარეობის განსაუზმობისგან? მაკიდევ ვიტყვი: თითქმის სრულიად არაფერი.

მართლაც დაბალი სასწავლებლების მატრიარქები სრულიად უუეტრადლებათ არიან დაჩინილნი, და იტანენ ყოველგვარ გაჭირვებას და დამკობებს, მეკარგათ მასოსეს ეგ. მე რომ სასწავლებელში ვიყავი, იქ ოთხ ხუთ დღის ყმაწვილის სასწავლებლის უფროსებისაგან მოკეპული გეკონდა ოთახი, გენახედენ იქ. მაგრამ ვაი იმისთანა შენახებს, ნიადგ იმას წამოგაკეყდრიდნენ და ჩაგკრავდნენ ცხვირში, რომ მე გარჩენი ჩემი გავიღვანო. რასაკვირველია ამ ჩვენ ყო-

ვლად მოუწავებელ სადგურს დიდი სიკაცს. ლე არ ჰქონია, მაღე მოსპობილი იქნა. რაც შეეჩება დაბალ სასწავლებლებში კურს შესრულებულებს, რომელნიც უმაღლეს სწავლას ლებულებენ, წყლოვანში ორი ან სამი გაჯახირებული სპეტაკული იქნება ქართულ ენაზე და იქიდგან შემოსულ ფულებით შემწერაბა ცდლევით. მაგრამ აქაც უხერხულ მილი საქმე; ვინც რომ შემწერაბა მილი ამ ნაირად, მათთვის არ ღებენ ვალდებულებათ, რომ ის ფულები დაუბრუნონ უკან მათ, ვინც იმთ დახმარებას კისრულობს, მათზე მხოლოდ ზნეობითი ვალდებულება დაუღევით. მაგრამ კარგათ ვაგიფეთ, გვიონია, ბეგის როგორ ესმის ეს ვალდებულება. ჩამოვილიან საქართველოში და მის მაგიერ, რომ ხაზოგადო საქმეებში მხურალებით მოწაწილობა მიიღონ, წადებული ფული დაუბრუნონ, რომ ამით კიდევ სხვას საშუალება მიეცეს, იგლოვებინან და იტარცებინან; განა ცოტაა ჩვენში იმისთანაგები, რომელთაც თავის ცხოვრების და მოქმედების დევიზით დაუღევს: „если и нѣтъ поводовъ къ ассаши, все таки напишите къ ассашию жалобу и подайте, деньги получимъ“. ამისათვის, ბატონოვო, ძრიელ სიბერაბა ჩვენშიაც შესლდეს მოსწავლეთ დამხმარებელი საზოგადოება, რომელიც, თუ კი რასმეს შესწირავს ამისთანა კეთილ საქმეს ჩვენი ქართველი საზოგადოება, მიიღებდეს ამ შეჭირულებას და მის მოხმარებას საქმეში წესიერსა და კანონიერს მსგელობობას მიეცემდეს, ვალდებულად ვახდებს ვინც შემწერაბა მიიღო, რომ იმან წადებული ფულები უკან დააბრუნოს, რომ იმავე ფულებით სხვას შემწერაბა მიეცეს. მაშინ, იმედი, უხარლოთ არ ჩაიგლის საზოგადოების დახმარება, მისი შემოწირული ფული.

ა. ჰ-ი.

რუსეთი

— რუსული გავითი „ნმა“ (№ 53) სინების, რომ ჩვენ ყველავინც უკან ჩამოჩინილი ვართ, ყოველგვან და ყველაფერში ჩვენ სასარგებლო კაცები გვაკლია. მანსაკუთრებით სიღარიბე ხანალო განათლებასა და ექიმობაში გვაუტყვიან. ამ ორს ხალხის კეთილდღეობისათვის უსაკიროს საქმეში ჩვენ თითქმის ყველა დასაქვითის მკრობის სახელმწიფოებზედ უკან ედგევართო. ჩვენ ჯერ-ჯერობით იმდენად არ გვიჩრია უმაღლესი სასწავლებლები, რომელნიც მიცენიერებს ახალღებენ. ჯერ ჩვენ ცხოვრებაში გამოსადეგი სწავლის შემძირი „სკოლები“ გიწოდ. ჩვენ გინდათ ხელოსნები, მურერნიების მცოდნე მუშა კაცები, ექიმები და სხე.

თუ რამდენათ მოკლებულია ჩვენი ხალხი ექიმობას ამას შემდეგის ცნობებიდან შეიტკობათო.

იტალიაში ერთი ექიმი ორი ათას სამს კაცზედ, ინგლისში— ოთხი ათას ხუთასზე, საფრანგეთში— ორი ათას ექვსასზედ, პრუსიაში— სამი ათას ხუთასზედ და რუსეთში კი— შეიღმეტი ათას ხუთასზედ. (პერსიის გუბერნიის ერთ უესზე ერთი ექიმი სამოკი ათას კაცზედ)

ინგლისში ერთი ფერმალია სამი ათას ორას კაცზედ, იტალიაში— ოთხი ათასზედ, საფრანგეთში— ოთხი ათას ასზედ, პრუსიაში— შვიდი ათას ოთხასზედ და რუსეთში თორმეტი ათას ხუთასზედ.

მითი ლაზარეთისა პრუსიაში ოკდა ორი ათას კაცზედ, ინგლისში— ოკდა ათას ათასზედ, იტალიაში— ოკდა თოთხმეტი ათასზედ, საფრანგეთში— ოკდა ოთქქმეტი ათასზედ და რუსეთში— ას სამოკდა თხთმეტი ათასზედ.

მაგრამ ლაზარეთებს რიცხებთან იმათი სიღიდევ უნდა მივიღოთა მსგელობაში, ამბობს ვაუთი. ამ უმთხვებშიაც ჩვენი ლაზარეთები ვერ შედრებინანო სხვა ქვეყ-

ნების ლაზარეთებს. მაკლითად, იტალიაში ლაზარეთებთ დიდ მენიერი შენობებია, იმათში ძლიერ მრავალი საავთმოყოფო კრავატებია. მინი როდესაც ჩვენი ლაზარეთები ერთს პეტერბურგელ ლაზარეთს გარდა, ძლიერ პატარა და ღარიბად მოწყობილი არიანო.

სამხედრო ლომიტლები უფრო ბევრი გეცქის, მაგრამ ამშიაც უკანასკნელი ადგილი გეკვირება:

მითი სამხედრო ლომიტლია პრუსიაში ათას ორას ორმოკდა თო სალოდოზედ, მილოგიაში— ორი ათას სამასზედ, საფრანგეთში— ორი ათას ხუთასზედ, პეტრიაში— ორი ათას ექვსასზედ, და რუსეთში— ხუთი ათას სალოდოზედ.

მაზეთი „ნმა“ უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების წინააღმდეგი არ არის, ის მხოლოდ ამას ამბობს, რომ თუ უმაღლესი სასწავლებლები საჭიროდ დაგვიჩინახავს, დაბალ სასწავლებლებზედ კიდევ უფრო დიდი ყურადღება უნდა მიექაქიოთო.

დავწევით ყველა უნივერსიტეტში მდღეიერი ფაულტეტები, ვაეცნათ ახალი უნივერსიტეტები და სხვა უმაღლესი სასწავლებლები, სადაც კი საჭიროა; მაგრამ მე და ვიყავებთ, რომ ჩვენითვის ამაზედ ნუღდ თუ არა ნაკლებათ არ გამოგადგებიანო სახალხო, სახელოსნო და საქემო სკოლები...

სამომელთაო სამხედრო სამსახურის წესდება.

მუდამის შეიარაღებული ჯარის შესესებად მთელს იმპერიაში ყოველ წლიე უნდა მოხდეს გამოწვევა ყმაწვილი კაცები, რომელთაც ოკი წელი შეუსრულდათ იმ წლის პირველს ენვარს, როდესაც გამოწვევა არის. ხმელეთისა და ზღვის ჯარის შესავსებად საჭირო კაცების რიცხვი დაინმნება ყოველ წლიე ცალკე. მითთან გამოწვევა წლის ერთ უნდა მოხდეს. მცენი წლის ყმაწვილი კაცები, რომელთაც წლიად იმ რიცხზედ ნაკლები ნომერი ხედებთ; ოკ იმის მაზრაში იმ წლის გამოსაწვევად დანიშნულია, უნდა შევიდნენ ნამდილს სამსახურში; და ისინი, ვისაც იმ ადგილდამ გამოსაწვევი ყმაწვილი კაცების რიცხზედ მომეტებული ნომერი ხედება, განთავი უფლდებთან ნამდილი სამსახურისაგან და ჩიარცხებთან დაშქარში, რომელშიაც ითელდებთან საზოგადოდ მთელს იმპერიაში მოსახლე მამაკაცები ორმოც წლოვანობადლის. მსენი გამოწვევინ სამსახურში მხოლოდ მამინ, როცა ომიანობის დროს ძლიერ დიდ საჭიროებაა.

წილის ყრა მოხდება გამოსწვევე ნაწილებში, რომელთაც შეადგენენ მარის ნაწილები, ან მთელი მარები. შეელა მამაკაცები, იმ დროად დაწვეულნი, როცა მათ თექვსმეტი წელი შეუსრულდებათ, იმ წლის ოკდა თერთმეტ დეკემბრადის, როცა ისინი ოცის წლის შექქნებთან, ვალდებული არიან მიეწვიონ გამოსაწვევე ნაწილს და მიიღონ ამის დამარწმუნებელი მოწმობა. პრა სუტსტებიეი ვალდებული არიან ყოველ წლის დამდგეს შედგინონ გამოსაწვევი სუბი, რომელშიაც უნდა ჩასწვიონ ყველანი, ვინც წინა წლის განმავლობაში ოკი წლის შექქნა. სიების შედგენა უნდა გათედეს პირველს აპრილამის და ამას შემდეგ ვინც სიებში ჩაწვილია მიხსნობად გამოსაწვევე ნომერში წილის საყრდობად.

გამოსაწვევი წილის ამოღება უნდა მოხდეს ცალკე წილის ყრით განწესებულ რიცხზედ. მითოეულმა მიხსნობილმა თავისი წილი უნდა ამოიღოს. თუ ისინი რამე მიხსნის გამო ევრ მივიდნენ, თავის მაგიერ ვინმე ნათესავი უნდა ვაგზავნონ. თუ წილის ყრის დროს მიხსნობილის ნათესავიც არ არის, პრედსუბატელმა უნდა ამოიღოს, ან მამასახ-

ლისმა, ან ქალაქის გამგებობის წევრმა, მისი ლებული ნომერი და ვისაც ის სწავდა იმის სახელი და გვარი უნდა წაიკითხოს ხმა მალა პრისუტ ტუის რომელიმე წევრმა. მს ნომერი და სახელი და გვარი დაწესებულ წილებში უნდა ჩაიწვიოს. შემდეგ ნომერიანი ბილეთი პეტრის უნდა ჩაბარდეს, რომელიც საშუალოდ შენახული უნდა ჰქონდეს.

წილის ყრის შემდეგ პრისუტციემ უნდა შემამწმოს წილხედილი პირები და ვინც სამხედრო სამსახურში გამოსადევი იქნება, მიიღონ სამსახურში. მსენი წილებში ჩაიწვირბინ და ამს აქეთ ისინი ნამდილო სამსახურში ითელებან. ღმარჩენი რა ჩამოცხებიან ლაშქარში გამოსაწვევეს სიაში. სამსახურში მიღებულები შეიძლება დროებით შინ გაუშვან, იმ პირობით, რომ დანიშნულს დროზედ დანიშნულ ალავს ვაოცხადდენ.

ვინც ხმელეთის ჯარში არის ის ექვსი წელი სამსახურში უნდა დარჩეს და მერმე რეზერვში უნდა გადავიდეს, რომელშიაც უნდა იყოს ცხრა წლის ვადით.

მაგრამ ეს სამსახურის ვადები მხოლოდ მშვიდობიანობის დროსთვის არის დანიშნული. ომიანობის დროსკი ყოველი მოსამსახურე იმდენს ხანს უნდა დარჩეს სამსახურში, რომდენსაც სახელმწიფოს საჭიროება მოითხოვს.

რეზერვში ყოფნის დროს ყოველი მოსამსახურე მიწვევა სასწავლებელს ყრილოვაში, მაგრამ ორჯერს მეტად არა მიევილის რეზერვში ყოფნის დროს განმავლობაში, და თითოჯერ ექვს კვირზედ არამეტის ვადით. რეზერვში მყოფნი მიიწვევიან ნამდილო სამსახურში მხოლოდ მამინ, როცა საჭიროა მათი მოხმარების შეტრება. რეზერვში მყოფთ შეუძლიანთ სამოქალაქო და საზოგადოებრივ სამსახურში შევიდნენ და აირიონ ყოველ გვარი საქმიანობა.

ვინც რეზერვში და ამსთანავე სამოქალაქო სამსახურში მყოფი ჯარში სასამსახურად გამოიწვევა, იმათ თავისი ადგილი არ ეკარგებათ და ჯარიდან დაბოკონის შემდეგ ის ადგილი ხელახლა მიეცემათ. ამ გვარი გამოწვევისაგან განთავისუფლებული არიან მხოლოდის რეზერვში და თან სამოქალაქო და საზოგადოებრივ სამსახურში მყოფნი, რომელნიც განსაკუთრებით სიებში ჩაიწვირბან.

რეზერვში სამსახურის ვათაეების შემდეგ მოსამსახურენი ჩაირიცხებიან ლაშქარში, რომელშიც ეკუთვნის ყოველნი მამაკაცი ორმოც წლოვანობადლის. ლაშქარის შეზადენული პირები იწოდებიან მოლაშქრეებად და ორ რიგად განიყოფებიან. პირველს რიგში, რომელიც დანიშნულია როგორც სალაშქროდ, ისე მუდამი ჯარების შესავსებად, ირიცხებიან ისინი, ვინც ლაშქარში უკანასკნელი ოთხის წლის გამოწვევის დროს ჩაირიცხენ. მეორე რიგში ითელებიან ისინი, ვინც ლაშქარში უფრო დიდს ხნის ჩარიცხულია.

წილის ყრით სამხედრო სამსახურში შესვლას გარდა, ახალი სამხედრო წესდება არ ეწინააღმდეგება თავის ნებით სამსახურში შესვლას, როგორც აქამდისაც იყო. მითის ნებით სამხედრო სამსახურში შესვლელისათვის დანიშნულია თერთმეტის წლის სამსახური (ორის წლის ნამდილი სამსახური და ცხრა წლის რეზერვში ყოფნა). ნებით შესრულთ ტანსამოსხნიშანი აქეთ გამოწვევით სამსახურში შესრულთაგან გასორჩეულენ. მაგრამ თავის წესდის სამსახურში შესვლა მხოლოდ იმათ შეუძლიანთ, ვინც სემინარიის მეორე კლასის კურსის ოდენი სწავლა ჰაინც მიიღო

და ან ეინც ეკსპანსიონ დარქერს დარქერსეულო პიროგრაფიის თანახმად.

(გარეხელება იქნება.)

უცხო ქვეყნები

საფრანგეთი.

საფრანგეთის ნაციონალური კრებაში ხალხმა აღიზინა დებუტატთა წინააღმდეგ...

სამართალი ბედი არ აღძვეს მოხვედრას. ზუსტად ამგვარი პარიტის სამსჯავრობა უნდა იყოს საფრანგეთის ტახტის მემკვიდრეობაზე...

მსახარია.

მსახარიაში რესპუბლიკის რაქმე უცხოებით, ნანდერტ დარქარა, რაც სურათის მმართველობა დასრულდა.

საფრანგეთში იმ მოქმედებით, რომელიც უცხოეთში პარიტი აღდის იქნა მსახარიაში, ე. ი. საფრანგეთის კალაქების აორბინით...

პარიტი, 24 თებერვალს 1874 წ.

თუმცა პრდლარობი ჩემი მოლოლოდა ისაა, რომ პარიტისა და საფრანგეთის ამგვარი მმართველობით, მაგრამ ნუ გამოწყობილეთ...

ბას. და მე ეერ შვედიაგრებ თვის, რომ იმა-რადეც ერთი-ორი სიტყვა მანც არ ვითხრათ.

სმეგრ ერქარლების ღირს ამბად მიძინა იგლო ალბან-ლორანის წარმომადგენლების მოქმედება ბერნილის პარლამენტში.

საკრავად ნუ ექნებო, თუ ამ საგანზე მოლაპარაკება ცოტა უნდა დაიდოს. როდესაც იონიის კუნძულებმა გამოაცხადეს, რომ იმათ არა მსურთ ინგლისის ქვეშევრდობაში...

ის ფაქტები ალბან-ლორანის წარმომადგენლების ბერლინში ყოფნამ და იმათა მოქმედებამ მოგახარა.

საფრანგეთის წარმომადგენელი გვზავა ბერლინის რეის-ტრეში (პარლამენტში), რომელთაც უნდა გამოეცხადებინათ ხალხის უკმაყოფილება...

მიიღეს რა პარლამენტი მდებარეობაში იმ ვარეობის, რომ ალბანია და ლორანი ხალხის დავითობით იქნა შერეული ბერლინში 1871 წლის პირობით...

წინადადების წარმდგენელმა, ტინმა, ასე განმარტა თავისი აზრი: ხალხის დაუყოვნებელი ჩვენი ქვეყნის დაპყრობით მერმანიად გვარსა ფუნქციონირებული...

ჩვენ აქ იმასობის ერთ გამოგზავნილი, რომ საფრანგეთის ხალხსადმი სიყვარული გარქვალდეთ. იმ ძალდატანების შემდეგ, რომელიც თქვენ მოგვყვებით, არ შეგვიძლია...

მერმანია მესცად, რომ ალბან-ლორანში შეერთა. რა სიტუაციის მოქმედებში ბერლინი ამგვარი მოქმედებისგან? ამის შედეგად უნდა გავარჩოთ მსხვილი და გაუთვრებული ბრძოლა და იმათა იქნება? მაგნი-შეით, თავი დავეწვებით, ჩვენვე გადაწყვიტათ ჩვენი ინტერესები და მომავალი. მიიღეთ ჩვენი წინადადება.

ბერლინის რეის-ტრეში მომხმეტულის

ხშით გადაწყვიტა, რომ ალბან-ლორანის დეპუტატების იმასი წინადადებაზე უარი ეთქვას. სწავლა პოლშელმა დებუტატმა და სოცი-ალური-დემოკრატებმა იმ იმათი სასარგებლო...

ს. მესხი.

ნარკვი

ამ ცოტა ხანში ორი გამოჩენილი კაცი გადაცალა. ლივინგსტონი და მერტი.

ლივინგსტონი შესანიშნავი და თავ უზოგველი მოგზაური იყო აქტივადი აგრ ოცი წელისწინა. იმან ბევრი შესძინა სწავლისა...

მეტლი მისიული იწოდება სტატის-ტიკის მამათ. მტუტებ ბევრი იზრდოდა ამ საგრისთვის და ამით გაადილა მოვლინების მამან...

მაზეთები ვეკატობინებენ, რომ იგლო საფრანგეთში ოცდა სამი ათას ხუთასი წიგნის მამანი ყოფილა.

შეთს მერობიერი ტომის ქალს (ამერიკაში) ნეგრი შეუერთეს. ამ ცოლ-ქარს საციერიველი ტუტე ქალ-ფეხი დაბადებით: ვაჟი მამასავით შეიდა თუნივე და ქალი დღესავით თეთრა.

შეთს სარიკინში მცხოვრებს მილიონი ეკუსის ვაგუზავნი რასტრემი (დონ-შედ) თავისი პრეკაშივი ნასიყდობის შესასრულდელთა. პრეკაშივი ვაგუზისაგან წასაღი უნდა სუკუთერება თავის სახელზე დაუბეტკეტები. მაქარი სამაშინელ მხეცურისასითა ყოფილა, და ამ ოლარს ისე გაუ-გდებულა, რომ თავისი პრეკაშივი ძალიან დარუხელა...

სანამ ბარბაბლი ძაბრებს კუნძულზე დღეებოდა, მანამდის იქ არავინ არ ყოფი-

ლა. მაგრამ შემდეგ კი აუარსებდა. მდებარეობაში მდინარე დიდებული პარიტის სანა-ხალდ. სამი წლის განმავლობაში ძაბრე-ხელ და ოცდა ათი ცენტოსი გემი მოსულა. მისი ნავალოელი ცენტოსის გემს შარი-ბარბაბლის სახელი შეეწა. ბარბაბლი ოთხ-მოლად ათი ქალაქის სასატიო მოქალაქე (Почетный гражданин), ას ოცი საზოგადო-ბაბლის საპროპრეზიდენტი. დღემდის ბარ-ბარბაბლის ოცდა ერთი სასატიო ხომლი (почетная семья) მოსვლია ურისცი თაყვანის მცემლებისაგან და საზოგადოებათაგან. სამი წლის განმავლობაში დღენათი ხუთი ათას ადრესსდ მეტი მოსვლია, რომლითაც იმას მხურვალე თანაგრძობას უცხადებენ ყოფილის მხრიდან.

ინგლისის გორაკებს 1871 წლის აღწერით 230 მილიონი ქვეშევრდამი ყოფილა. მიიღონ ინგლისში, შოტლანდიაში და ირლანდიაში—31 მილიონი, რომელთა რიცხვი ითვლებინა 200 ათასი ინგლისელი, სხვა და სხვა მერობის სახელმწიფოებში მცხოვრები; ამერიკაში—4 მილიონი; ინგლისის საუთერის ანტილის კუნძულებზე—1 მილიონი; აფრიკაში—2 მილიონამდის, პესტალიაში და აღმოსავლეთის ოკეანეში მდებარე კუნძულებზე—2 მილიონამდის; ინდოეთის ზღვის კუნძულებზე—300 ათასედ და თეთონ ინგლისში—191 მილიონამდის. საუთერელ ინგლისსა და შულის სამთავროში 23 მილიონი მცხოვრები. ამით რიცხვი დასავლეთის რიცხვი 45 ათასთ მეტია. ოცდა-სამი ხალხის აღწერა მოხდა, იმ დროს ამ 23 მილიონიდან 155 სული კაცი ახალედ უხვესი ყოფილა, იმათი 114 დღე-კაცი და 41 მამაკაცი; გასათავარი და ყმა-წილი ქალბერ რიცხვი (15—21 წლამდის) მილიონი და 246 ათასი ყოფილა. მთელ კაცი 23 მილიონი ხალხი 4 მილიონსა და 260 ათას ხალხში მდგრა და ითიქ მის 5 მილიონსა და 50 ათას ოჯახს შეადგენდა თეთრე. უცხო ქვეყნებში ინგლისში 800 ათასისადა ყოფილა, თუ რომ უცხო ქვეყნულად ჩაეთვლით იმათ, ეინც უცხო ქვეყნული ინგლისის ქვეშევრდამი და ინგლისში დაბადებულა. ნანდელი უცხო ქვეყნებში რიცხვი 140 ათასამდის თუ იქნება. ინგლისში 938 ქალაქი ყოფილა და ქალაქებში მცხოვრები 14 მილიონი. ინგლისში და შულის სამთავროში 700 ათასი მოსახლარები, არისტრები, აფრიკების და სასულიერო და სხვა ამგვარი საკმისი კაცი ყოფილა. მისამართული რიცხვი—5 მილიონი; მინერალ-მთხველობისა—1 მილიონი და 600 ათასი; სხვა მამ ხალხი 5 მილიონამდე მეტი ყოფილა, (მუშა-ქალაქის რიცხვი ამათში). მთერები და აგზა-კები 168 ათასამდის; ბავშვების რიცხვი 7 მილიონამ ნახევარი.

„დროშა“. 1874, № 414

სსლობო-ფურსკელი

თფილისი, 8 მარტი 1874 წ.

Table with columns: რაინის გზა, დღეა, საღამო, ა) თფილისიდან, მთელი, შორი, შუა, შინი.

Table with columns: ა) თფილისიდან, მთელი, შორი, შუა, შინი, ბ) შუა დარქარამ, ტელეგრაფი.

Table with columns: გირქა, მან. კაპ., თფილისის მანქანა, მან. კაპ., სანახარისი მანქანა, მან. კაპ.

Table with columns: მან. კაპ., თფილისის მანქანა, მან. კაპ., სანახარისი მანქანა, მან. კაპ.